

МАКЕДОНСКИ ДУХОВЕН НЕПОКОР

По повод 40 години од возобновувањето на Охридската архиепископија во лицето на Македонската православна црква и 240 години од нејзиното укинување во 1767 година, се осврнуваме на трновитиот пат на нашата Црква, која преживеа и сè уште доживува многу црни премрежија, кои се предизвикани од домашни одродници и од странски пропагатори.

Во тоа вековито опстојување се менувале многу странски пропагандни политики, но благодарение на вербата на македонскиот народ и на православните верници, МПЦ успеала да се издигне од пепелта и да продолжи со својата мисија, која на овие простори ја донел Свети Павле, а Свети Климент Охридски го продолжил неговото дело и верата кон Исус Христос, еднородниот жив Бог, чие распетие значи светлина за македонската нација и нејзината долговековна историја.

21 ЕПИСКОП - СТОЖЕРИ НА ЦРКВАТА НА МАКЕДОНЦИТЕ

Подготвил: Кокан СТОЈЧЕВ

За овој фелтон се користени материјали од истражувањата на проф. д-р Јован Белчовски, објавени во книгата "Охридска архиепископија од основањето до забраната на нејзината дејност - 1767 г."

ниците на Петтиот вселенски собор во 553 г., така што според црковниот ред станала канонска исправна црква.

АЗБУКАТА НА СОЛУНСКИТЕ БРАЌА

Со христијанизацијата на Македонците непосредно е поврзано и големото дело на солунските браќа светите Кирил и Методиј. Синовите на угледните родители Лев и Марија, благодарение на големиот пријател на семејството - логотетот Теоктист, ја имале таа среќа да се здобијат со високо образование. Нивната почетна дејност на полето на просветата и на покрстувањето на Македонците им го трасирала патот кон натамошните мисии, а особено на Моравската мисија. Постариот брат Методиј, кој заедно со татко му бил на војничка должност во Солун, уште во 20-тата година од животот бил поставен за управител на едно "кнежевство" во Македонија. Најблизу до вистината е дека неговата дејност во кнежевството се одвивала во периодот од 845 до 855 г. За местоположбата на "кнежевството" постојат повеќе хипотези, но најблиску до вистината е таа дека тоа се наоѓало во струмичко-брегалничкиот регион, во близина на денешното с. Крупиште кај Штип се наоѓал градот Равен, каде веројатно било и седиштето на кнежевството. Во новата средина Св. Методиј имал прилика да го запознае нивниот бит, просветеноста, паганските обичаи и др. Накратко речено, почувствувал дека на народот му е потребна просвета и изведување од темнината на паганството. Тој бил испратен во "кнежевството" како политички претставник на Византија, но подоцна неговата дејност се претворила во активност на вистински мисионер и просветител.

Токму затоа идејата за азбуката ја дал Методиј, а генијалниот филозоф и ревносен мисионер Константин (Кирил) ја прифатил и со помош на братот ја реализирал. Оттаму произлегува дека дејноста на солунските браќа во Македонија била пресудна и главна причина за создавањето на првата македонска азбука - глаголица. По татковата смрт грижата за школувањето и за издржувањето на Константин ја презел постариот брат Методиј. Со тоа се објаснуваат честите Константинови посети на брат му. Но,

ВО ВРЕМЕТО НА СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ ЦВЕТАЛА ОХРИДСКАТА АРХИЕПИСКОПИЈА, НО И ПРОСВЕТИТЕЛСТВОТО, БИДЕЈЌИ СЕ СМЕТА ДЕКА ОВОЈ НАШ НАЦИОНАЛЕН ДЕЕЦ ПРОСВЕТИЛ 3.500 УЧЕНИЦИ

Христијанизацијата на Македонија почнала уште во средината на првиот век по Христа. За време на Второто мисионерско патување, кога се наоѓал во Троада, Апостол Павле имал видение: "Стоеше пред него еден човек, Македонец, кој го молеше и му велеше: Премини во Македонија и помогни ни!". Треба да се има предвид дека тука станува збор за човек по потекло од античките Македонци. По овој настан, Апостолот со неговите придружници заминал за градот Филипи, кој се наоѓал на крајниот југоисток на етничка Македонија, каде проповедал и ја организирал црквата. Оттука отпатувале за Солун, а потоа и во Верија (Бер) каде, исто така, проповедале и го организирале црковниот живот. Така, на древните простори на Античка Македонија, се појавиле три самостојни цркви - "Црквата Филипијска", "Црквата Солунска" и "Црквата Еријска", бидејќи во првиот век така се именувале целосно автокефалните цркви, иако самиот поим автокефалија почнал да се употребува многу подоцна, дури во V век.

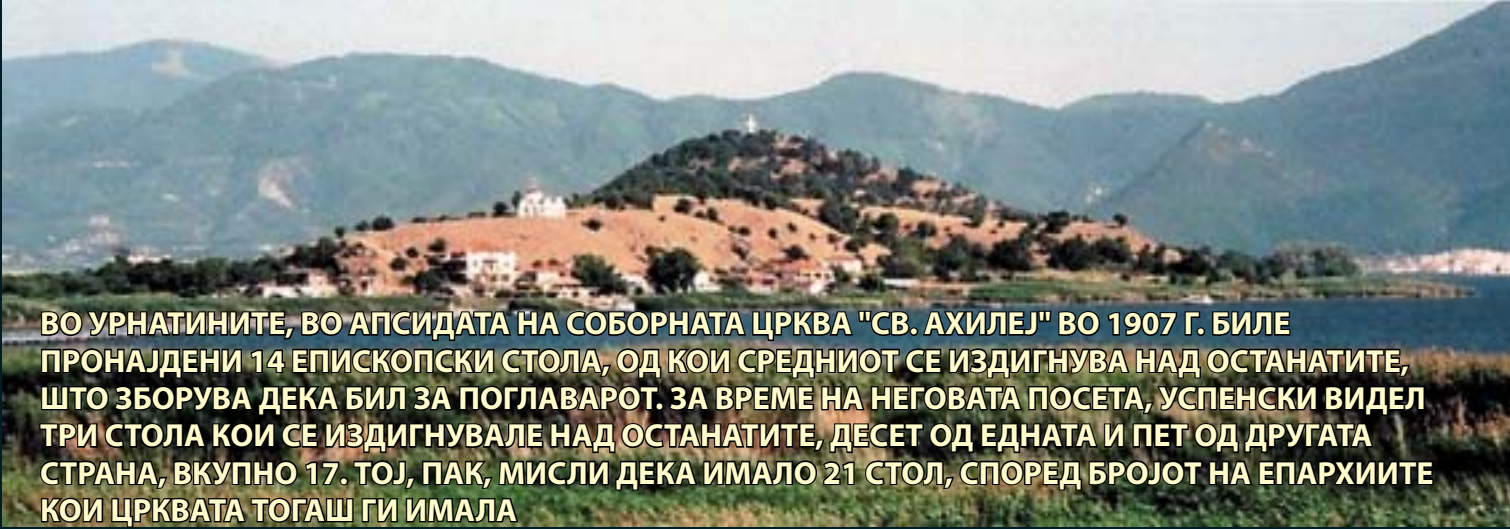
На македонските простори, посебни позитивни траги оставила црквата "Јустинијана Прима". Нејзин творец е императорот Јустинијан I. Во својата 11 новела од 13 април 535 г. навел дека во градот кој го подигнал во близина на неговото родно место Таурисиум, ја основал Архиепископијата Јустинијана Прима.

По својата самостојност таа црква достигнала врвен подем, бидејќи во рангот на автокефалните цркви императорот ѝ го доделил третото место, веднаш по Рим и Константинопол. Таквиот нејзин авторитет, на охридските архиепископи од втората половина на XII век им дал повод да се прогласат за наследници на таа црква и со тоа ја бранеле автокефалноста на Охридската архиепископија. Со својот авторитет како самостојна црква, Архиепископијата Јустинијана Прима, особено во континуитетот на црковниот живот на македонските простори, дала голем придонес, иако би можело да ѝ се приговори дека таа како црква е државна творба, па според тоа дека е основана на неканонски начин. Меѓутоа, таа е призната и потврдена од учес-

потребите од Константин биле поголеми, тој се посветил на просветната и на мисионерската дејност меѓу поданиците на братовото кнежевство. Дека просветната и мисионерската дејност на Константин почнале во струмичко-брегалничкиот регион има податоци во изворите, иако неговата мисија во тие предели не е сосема расветлена. За неговата дејност по долината на Брегалница, пред сè, зборува "Краткото Кирилово житие", кое е познато и како "Успение Кирилово", каде се нагласува дека Константин - Кирил, по извојуваната победа во дискусијата со патријархот Ание (Јован VII Граматник), пред да појде во ми-

Климент Охридски, кој во Кутмичевица развил плодна дејност меѓу Македонците. Неговата работа претставува вистинска ренесанса. Подоцна неговото дело се проширило и надвор од македонските граници и добило друг карактер. Оправдано се вели дека неговата Светиклиментова школа низ која минале околу 3.500 ученици е наречена Охридска книжевна школа, а ја именуваат дури и како Универзитет. Свети Климент бил проповедник, просветител, поет, пишувач, беседник, лекар, агроном и хуманист, а од 893 г. и прв македонски црковен епископ, кој богослужел на староцрковен јазик. Како организатор на сво-

управува со него. Негов главен подвиг и заслуга се во создавањето на првата епархија во која званично, службено се богослужело на староцрковен македонски јазик. Во неа Македонците добиле народна црква, која била носител на православието и на духовниот живот, што претставува најголем настан во нивната историја во првата половина на X век. Поради неговиот голем авторитет некои го нарекувале архиепископ, меѓутоа Св. Климент никогаш не се потпишал со таа титула и од своите современници не бил така именуван. Таа титула му била дадена по смртта, кога веќе постоела Охридската архиепископија.

ВО УРНТИНИТЕ, ВО АПСИДАТА НА СОБОРНАТА ЦРКВА "СВ. АХИЛЕЈ" ВО 1907 Г. БИЛЕ ПРОНАЈДЕНИ 14 ЕПИСКОПСКИ СТОЛА, ОД КОИ СРЕДНИОТ СЕ ИЗДИГНУВА НАД ОСТАНАТИТЕ, ШТО ЗБОРУВА ДЕКА БИЛ ЗА ПОГЛАВАРОТ. ЗА ВРЕМЕ НА НЕГОВАТА ПОСЕТА, УСПЕНСКИ ВИДЕЛ ТРИ СТОЛА КОИ СЕ ИЗДИГНУВАЛЕ НАД ОСТАНАТИТЕ, ДЕСЕТ ОД ЕДНАТА И ПЕТ ОД ДРУГАТА СТРАНА, ВКУПНО 17. ТОЈ, ПАК, МИСЛИ ДЕКА ИМАЛО 21 СТОЛ, СПОРЕД БРОЈОТ НА ЕПАРХИИТЕ КОИ ЦРКВАТА ТОГАШ ГИ ИМАЛА

сијата кај Сарацените, проповедал по течението на Брегалница, меѓу Македонците. Второто Наумово житие, исто така, сведочи дека браќата светите Кирил и Методиј работеле меѓу македонските племиња. За проповедничката дејност на солунските браќа зборуваат и латински и руски извори.

Исто така, врз основа на изворни податоци од "Успението Кирилово", "Солунската легенда", како и врз база на палеографските податоци на кои освен необичните знаци и "црти и рески", за кои зборува Црноризец Храбар, се наоѓаат и вистински глаголски букви, се доаѓа до заклучок дека мисионерската дејност на Константин Филозоф се одвивала во градот Равен, во близината на денешното с. Крупиште, кај Штип. Тука е создадена првата староцрковна македонска азбука - глаголицата и тој град станал центар и на христијанизацијата.

УНИВЕРЗИТЕТОТ НА СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ

По смртта на солунските браќа просветниот и црковно-организациониот живот го продолжил нашиот апостол Св.

јата Дремвицко-величка епархија ги удрил темелите за белезите на денешната црковна организација МПЦ. Во своите книжевни творби тој се титулирал како: Климент епископ, Климент епископ велички, Климент епископ или само Климент.

По прашањето за убикацијата на Светиклиментовата Дремвицко-величка епархија се дискутирало многу и за тоа има бројни расправи. Се разбира, оттука се јавиле и многу хипотези. Една од нив е дека Дремвицко-величката епархија се наоѓала во струмичко-брегалничкиот регион и можеби нејзиното седиште бил градот Равен, седиштето и на Методиевото "кнежевство". Меѓутоа, не смее да се заборава и хипотезата според која, епархијата се наоѓала на југозапад од Преспа и на југ од Охрид.

Треба да се знае дека во периодот за кој станува збор мнозинството население во тие области било македонско. Во списокот на охридските архиепископи, како еден од најважните извори за Охридската црква, од втората половина на XII век, епархијата на Св. Климент се именува како Тивериополска или Величка.

Како епископ Св. Климент работел на зацврстувањето на црковно-организациониот живот, го обучувал свештенството да живее според каноните и да

На глаголското писмо, создадено од неговиот учител, му останал верен и Св. Климент, а него го прифатила и севкупната Охридска книжевна школа. Во науката преовладуваше гледиштето дека Св. Климент извршил реформа на глаголското писмо и така настанала кирилицата. Меѓутоа, според истражувањето на Илински, чие гледиште го разработува и Блаже Конески, Св. Климент и Св. Наум и од нив основаната Охридска книжевна школа останале верни следбеници на глаголското писмо, а реформите на глаголицата ја извршил Константин Брегалнички. Тоа не значи дека Св. Климент не внел некакви измени во глаголицата. Така, на пример, до XIII и XIV век имало луѓе кои ја знаеле азбуката на Св. Кирил. Но, сепак со текот на времето била заменета со кирилицата. Во Македонија од XII век кирилицата се јавува во нормална употреба.

СИНОДСКИ СЕДНИЦИ

За време на Самуиловата држава црквата имала значајно место. Нејзиното седиште се наоѓало на островот Ахил на Преспанското Езеро, поконкретно во езерото Мала Преспа. Поврзувајќи ја самостојноста на Преспанско-охридската црква за култот на Свети Ахилеј, совре-

меник на цар Константин Велики и учесник на Првиот вселенски собор во Никеја 325 г., според тогашните сфаќања, автокефалноста на својата црква Самуил ја засновал на цврсти темели. Иако на бреговите на Охридското Езеро биле сохраниети Св. Климент и Св. Наум, во Самуилово време нивниот култ уште не бил така развиен и уште ја немале почитта како што ја имал Св. Ахилеј Лариски. Изградената базилика посветена на Св. Ахилеј ја имала улогата на прва соборна црква на новосоздадената Архиепископија. Од кореспонденцијата на архиепископот Теофилакт, крајот на XI и почетокот на XII век, се дознава дека моштите на Св. Ахил, потоа неговиот празник кој се слави на 15 мај, како и неговиот храм, играле мошне важна улога во животот на Охридската архиепископија. И подоцна, кога седиштето на црквата се наоѓало во Охрид, нејзиниот Синод често пати заседавал и во црквата "Св. Ахилеј" на истоимениот остров и тоа во мај-пролет - празник на Свети Ахилеј. Тоа одговарало и на воспоставената практика, бидејќи 37. апостолско правило, Првиот вселенски собор - 5. правило, Четвртиот вселенски собор - 19. правило, прифатиле став синодските седници да се држат во четвртата седмица по Велигден, кон што се придржувал и Синодот на Охридската архиепископија, како и на 15 октомври, што значи два пати во годината. Поради честите војни, со 8. правило на Шестиот вселенски собор (692 г.), било решено синодските седници да се одржуваат еднаш годишно. Во урнатините, во апсидата на соборната црква "Св. Ахилеј" во 1907 г. биле пронајдени 14 епископски стола, од кои средниот се издигнувал над останатите, што зборува дека бил за поглаварот. За време на неговата посета, Успенски видел три стола кои се издигнувале над останатите, десет од едната и пет од другата страна, вкупно 17. Тој, пак, мисли дека имало 21 стол, според бројот на епархиите кои тогаш ги имала Црквата. Меѓутоа, во православните помесни цркви не се среќнува таква практика, како што е применета во Преспа, па и не значи дека имало столови за сите епархиски владици. Второ, судејќи според сè, Преспанско-охридската црква во тоа време имала повеќе епархии. Врз база на опстојна анализа на изворите и на хронолошкото одвивање на настаните се доаѓа до еден многу сигурен заклучок дека столовите и настаните над нив, кои се однесуваат на епархискиот архијереј, кој треба да седи на него, биле изработени некаде околу 1000 година.

ПРАВЕН СТАТУС

Охридската архиепископија како црква во Самуиловата држава имала самостоен статус. Во својата суверена држава Самуил имал потреба од автокефална

црква и успеал тоа да го реализира. За тоа сведочат испишаните имиња на епископиите над столовите на архијерејите во црквата "Св. Ахилеј" на истоимениот остров во Мала Преспа, потоа повелбите на василевсот Василиј II, како и подоцнежната преписка на цар Калојан со папата Инокентиј III. Во преписката директно се истакнува дека бараните права биле дадени уште во Самуилово време, па според тоа самостојноста на Охридската архиепископија не треба да се доведува под никакво сомневање. Признавањето пристигнало од Рим, но тука секогаш треба да се има предвид дека тоа се случило пред поделбата на Црквата на Источна и на Западна во 1054 г.

ДИЕЦЕЗАТА НА ОХРИДСКАТА АРХИЕПИСКОПИЈА

Диецезата на Охридската црква во Самуиловата држава најчесто се совпаѓала со државните граници и токму затоа била подложена на чести промени. Поради мирните времиња, како диецезата, така и бројот на епархиите биле подложни на чести промени. За прецизно решавање на тоа прашање се наидува на големи тешкотии. Така, често пати епархиите биле делени или спојувани, потоа доаѓало до местење на нивните седишта, со што се менувале и нивните имиња, обично по името на градот каде резидирал епископот. Самуиловата

држава била на врвот од својата моќ на крајот од X век околу 1000 година. Тогаш, во рамките на државата и на црквата, главно, биле: Македонија без Солун, Дукља (Црна Гора), Травунија, Захумље, областа на Неретва сè до Задар, па и Рашка и Босна. На југ и на запад во состав на државата биле Епир и Албанија, а на исток североисточна Бугарија, на север од планината Балкан, па сè до Црното Море. Северната граница се движела по реките Сава и Дунав, со тоа што го опфаќала и Срем. Во тие граници Охридската архиепископија ги имала следните епархии: Преспанска, Деволска, Главничка, Битолска, Морозвиска, Мегленска, Струмичка, Верижска, Скопска, Србичка (Срвијска), Стагска, Липљанска, Призренска, Рашка, Браничевска, Белградска, Сремска, Видинска, Нишка, Тријадичка (Софиска), Велбуждска (Кустендил), Доростолска (Силистра).

Непосредно пред пропаѓањето на Самуиловата држава во 1018 г. Охридската архиепископија ги имала следните епархии: Охридска, Главничка, Деволска, Мегленска, Пелагониска, Струмичка, Морозвиска, Велбуждска, Средечка (Софиска), Рашка, Нишка, Браничевска, Белградска, Призренска, Липљанска.

(продолжува)